

ที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ

นายมาก อิ่มประไพ

ณ. เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

26 กุมภาพันธ์ 2513

คำปรารภ

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ โยมมาก อิ่มประไพ บิดา ร.อ. ศักดิ์สมุทร อิ่มประไพ ซึ่งเป็นผู้คุ้นเคยดุจญาติ ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นโอกาสอันดีอีกครั้งหนึ่ง ที่จะได้บำเพ็ญกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับซึ่งเป็นบิดา จึงจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "เครื่องหมายของคนดี" เป็นธรรมบรรณาการแด่ท่านผู้มีเกียรติ เพื่อเป็นธรรมทานแด่ผู้ล่วงลับ กุศลใดที่เกิดขึ้น ข้าพเจ้าขออุทิศให้แก่คุณโยมมาก อิ่มประไพ ในสัมปรายภพ

จิตตภาวันวิทยาลัย บางละมุง ชลบุรี

มาก อิ่มประไพ

ชาตะ เสาร์ 10 ก.ค. 2447

มรณะ พุธ 10 เม.ย. 2511

ขอกราบขอบพระคุณที่ท่านมาเบ็นเกียรติแก่บิดาของข้าพเจ้า พร้อมกับขอกราบคารวะอย่างสูง แด่อาจารย์กิติ วุฑโฒภิกษุ ที่ได้กรุณาเอื้อเฟื้อหนังสือ "เครื่องหมายคนดี" สำหรับแจกจ่ายในงานพิธีครั้งนี้

คณะลูก ๆ

คำปรารภ

ในยุคปัจจุบันนี้เราท่าน ทั้งหลาย มักจะได้ยิน คำปรารภของท่านผู้ใหญ่ ถึงเรื่องความเสื่อมโทรมทางจิตใจกันหนาหูขึ้น โดยเฉพาะเรื่องของ **ความกตัญญูกตเวที** ในยุคปัจจุบันนี้กำลังเสื่อมทรามไปตามลำดับ อันนี้เราจะ สังเกต ได้จากความ ประพฤติของเด็กในสมัยนี้ ต่อมารดาบิดา ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้ที่มีพระคุณ รู้สึกว่ามีความเคารพในท่านเหล่านี้น้อยเหลือเกิน คนชราถูกลูกทอดทิ้งไม่เอาธุระ ในการเลี้ยงดูมีมากขึ้นทุก ๆ ที่ท่านทั้งหลายเหล่านี้ ต่างมีลูกหลานกันมาทั้งนั้น แต่ก็พึ่งพาอาศัยไม่ได้ สถานสงเคราะห์คนชราจึงหนาแน่นด้วยบุคคลที่ไร้ญาติขาดมิตรมากขึ้น ตามสถาบันการศึกษา ปรากฏ ว่า มีนักเรียน ทำร้ายร่างกายครูบ่อยครั้ง ศิษย์ฆ่าอุปัชฌาย์จนตายเพราะเห็นแก่เงินเพียงไม่กี่บาท เรื่องเหล่านี้นำความเศร้าสลดใจมาสู่เราอยู่เสมอ

ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นเพราะเรามิได้ปลูกฝังคุณธรรมอันดีงาม ดังที่โบราณประเพณีเคยปฏิบัติกันมา คือเรื่องความ "**กตัญญูและกตเวที**" นั้นเอง คุณธรรมทั้งสองประการนี้ปัจจุบันเราไม่ค่อยได้พร่ำสอนเด็กเราเท่าไรนัก ฉะนั้นจึงปรากฏว่า ความประพฤติของคนเราจึงเสื่อมทรามลง ท่านทั้งหลายโปรดได้คิดดูเถิดว่า คนเราถ้าขาดคุณธรรมทั้งสองประการนี้เสียแล้ว ชีวิตของเขาจะเป็นอย่างไร สังคมมนุษย์เราจะเป็นอย่างไร ในยุคที่สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้า ของเราได้ อุบัติขึ้นในโลกก็ได้พร่ำสอนคุณธรรมทั้งสองประการนี้อยู่เสมอ และเป็นที่น่าอัศจรรย์ว่า ในยุคนั้นเอง ก็ได้มีมักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ได้อุบัติขึ้นในประเทศจีนไล่เลี่ยกันกับ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และท่านผู้นี้ก็ได้พร่ำสอนให้ชนชาติจีนปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้เหมือนกัน ท่านผู้นั้น คือ "ขงจื๊อ" อย่างไรเล่าท่าน

ชนชาติจีน จึงมีนิทาน เล่าให้ เด็กฟัง จน ฝังใจถึงเรื่องความกตัญญู และกตเวที มากมาย หลายสิบเรื่องด้วยกัน ที่มีชื่อในหมู่คนไทยก็คือเรื่อง "**ยี่จับสี่เห่า**"

คือคนที่กตัญญูยี่สิบสี่คน แปลสู่พากษ์ภาษาไทยโดยคุณพระเจนจีนอักษร ในหมู่ชนชาติจีนก็มีความเคารพนับถือในบุคคลทั้งยี่สิบสี่คนนี้มาก ส่วนในพระพุทธ-ศาสนาก็ได้มีตัวอย่างของคนที่กตัญญูกตเวที มากเหมือนกัน โดยเฉพาะที่ได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ คือ พระสารีบุตรเถระเจ้า แต่เราไม่ค่อยได้นำมาสอนหรือเล่าให้เด็ก ๆ ฟังกันเท่าไรนัก จึงปรากฏว่าเด็ก ๆ ไม่ค่อยจะซาบซึ้งในธรรมทั้งสองข้อนี้ ข้าพเจ้าจึงเขียนเรื่องนี้ขึ้นเพื่อปลูกฝังคุณธรรมทั้งสองข้อนี้ ลงสู่จิตใจทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ โดยเขียนให้อ่านแบบง่าย ๆ เพื่อให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณา หาเหตุผล จากธรรม ทั้งสองข้อนี้ และหวังใจว่าท่านทั้งหลายคงจะได้ช่วยกันปลูกฝังคุณธรรมเหล่านี้ลงสู่จิตใจของเด็กมากขึ้น

เรื่องนี้ข้าพเจ้าเขียนขึ้นยังไม่สมบูรณ์เพราะข้าพ-เจ้ายังต้องการข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมทั้งสองนี้อีกมาก ฉะนั้นถ้าท่านผู้ใดมีประสพการณ์ของชีวิตเกี่ยวกับธรรมทั้งสองข้อนี้ โปรดได้เล่าให้ข้าพเจ้าทราบด้วยเพื่อนำมาเป็นหลักฐานยืนยัน ถึงผลของการปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้ ตลอดทั้งโทษของการ

ขาดคุณธรรมทั้งสองนี้ เป็นอย่างไร ขอท่านทั้งหลายที่มีประสพการณ์ของชีวิตมาก ๆ เล่าสู่กันฟังบ้าง โดยเขียนติดต่อมาให้ข้าพเจ้าทราบ ตามที่อยู่ข้างล่างนี้ ข้าพเจ้าจะขอบคุณมาก ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์และจรรโลง ศีลธรรรมทั้งสองนี้ให้ถาวรต่อไป

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ

๒๕ วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ พระนคร

หนี้ชีวิต

เมื่อวิญญาณของเรา หยั่งลงไปสู่การปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา ชีวิตของเราต้องอาศัยอะไรอีกหลาย ๆ อย่างเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง พิทักษ์รักษา ชีวิตของเราจึงดำเนินมาด้วยความสวัสดีได้ ผู้ที่เป็นภาระต่อการเกิดของเราเป็นคนแรกก็คือมารดา เพราะทุกคนต้องอาศัยครรภ์มารดาเป็นแดนเกิด ถ้าไม่มีมารดาแล้วเราก็เกิดไม่ได้ เมื่อเราหยั่งลงสู่การปฏิสนธิในครรภ์แล้ว ผู้ที่เป็นมารดาคือเจ้าของครรภ์นั้น ก็หาได้เกิดความรังเกียจแต่อย่างใดไม่ เต็มใจให้เราอยู่อย่างผาสุก ทั้งยังให้ความปลอดภัย ด้วยการระมัดระวังการเป็นอยู่อย่างวิเศษสุดอีกด้วย

เราท่านทั้งหลายพึงใช้วิจารณญาณดูว่า เราจะไปอาศัยบ้านใครอยู่ อู่ใครนอน อย่างสะดวกสบายในโลกนี้กว่าครรภ์ของมารดาเรามีบ้างไหม ไม่ต้องอื่นไกลดอก เพียงแต่จะไปขอพักแรมในโรงแรมสักคืน

เราก็ยังต้องแสดงบัตรประจำตัว จะต้องขออนุญาต ก่อนเราจึงจะเข้าไปได้ และเมื่อเข้าไปแล้วก็ยังจะต้อง เสียค่าบำรุงที่อยู่อีกหลายสิ่งหลายอย่าง แต่เวลาเรามา ปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา เราได้เคยมาขออนุญาต ต่อมารดาของเราหรือเปล่าว่า ขออาศัยเกิดหน่อยเถอะ จะพักแรมอยู่ในครรภ์เพียงสิบเดือนเท่านั้น แล้วก็จะ ออกไปตามเงื่อนไข

เราทุกคนที่เกิดมา ไม่เคยไปขอ อนุญาต ก่อนเลย เรามาอย่างไม่มีเงื่อนไข ทั้งผู้ให้อาศัยไม่เคยรู้จักหน้า ตาเลยว่าเป็นอย่างไร มาจากภพภูมิไหน ๆ ก็ไม่ทราบ แต่ผู้ที่เป็นมารดาก็เต็มใจรับอย่างเมตตากรุณา ทั้ง ๆ ที่ท่านต้องลำบากร่างกายมา ในระหว่างเราอยู่ในครรภ์ ท่านต้องอดเปรี้ยว อดหวาน อดมัน อดเค็ม ต้อง ประคับประคองครรภ์อยู่สิบเดือน ครั้นเมื่อคลอด ออกจากครรภ์แล้ว ยังจะต้องเป็นภาระให้แก่คนอีก มากมายหลายชีวิตด้วยกัน เริ่มต้นตั้งแต่ผดุงครรภ์ผู้ ทำคลอด บิดา ญาติพี่น้อง ต่างต้องโกลาหลเพราะ การเกิดของเรา เมื่อคลอดออกจากครรภ์ของมารดา

แล้ว ท่านยังจะต้องเลี้ยงเราจนกว่าเราจะเติบโต พึ่งตัวเองได้ และสามารถยืนด้วยเท้าของตนเองอย่างนี้

ถ้าคนเราทุกคนนึกย้อนหลังไปอย่างนี้ ข้าพเจ้าคิดว่า ทุกคนจะไม่กล้าเนรคุณต่อผู้เป็นมารดาบิดาและผู้มีคุณทุก ๆ คน ทั้งจะทราบถึงภาระหน้าที่ที่เราทุกคนจะต้องปฏิบัติแก่โลกนี้ มีมากมายจนกระทั่งตลอดชีวิตเราก็ใช้ไม่หมด ดังที่โบราณาจารย์ท่านกล่าวว่า "ถึงจะเอาแผ่นดินทั้งหมดมาม้วนเป็นปากกา เอาแผ่นฟ้ามาเป็นกระดาษ เอาน้ำในมหาสมุทร์มาเป็นน้ำหมึกจารึกพระคุณของแม่ ก็ไม่พอ" เราทุกคนที่เกิดมา ต้องเป็นหนี้บุญคุณต่อคนอีกมากมายหลายคนนัก เริ่มตั้งแต่มารดา บิดา ครู อาจารย์ไปตามลำดับ ชีวิตแห่งการเป็นอยู่ จึงเป็นอยู่ในลักษณะที่เป็นลูกหนี้ และจะต้องเปลื้องหนี้พระคุณเหล่านี้ตลอดชีวิต

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงได้สอนถึงเรื่องคุณธรรมอันสัตว์จะพึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อความผาสุกของหมู่สัตว์เองอยู่สองข้อ คือ กตัญญู และ กตเวที

พระพุทธองค์ทรงสอนให้เราทุกคน เป็นผู้รู้คุณของผู้มีคุณ ที่เรียกว่า "กตัญญู" ซึ่งแปลว่ารู้คุณ และสอนให้เราตอบแทนคุณแก่ผู้มีคุณ ที่เรียกว่า "กตเวที" ซึ่งแปลว่า ตอบแทนคุณแก่ผู้มีพระคุณ

ความคิดของคนที่จัดว่า คิดดีนั้น จะต้องคิดอย่างนี้เสียก่อน ถ้าคนใดมิได้คิดถึงคุณที่ผู้อื่นได้กระทำแก่ตน และมิได้คิดตอบแทนคุณแก่ผู้ที่มีคุณแก่ตนแล้ว คน ๆ นั้นก็ไม่จัดว่าเป็นคนดี มีระดับจิตใจต่ำกว่าเดรัจฉานบางจำพวกเสียอีก

คุณธรรมทั้งสองประการนี้ ท่านทั้งหลายบางท่านอาจจะคิดว่า เป็นเรื่องเล็กน้อยก็ได้ ความจริงแล้ว ถ้าเราไม่คิดให้ซึ้งเราก็อาจจะเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะตามปกติคนเราส่วนมาก มักจะมองเรื่องการบำเพ็ญคุณธรรมว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยอยู่แล้ว เช่น การรักษาศีล การฟังธรรม การบริจาคทาน ตลอดจนการไปวัดวาอารามว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยของชีวิต ส่วนเรื่องสำคัญของชีวิตนั้นคือกระเสือกกระสน แสวงหาอาหารเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง การแสวงหาเกียรติยศ ชื่อเสียง การแสวงหาอำนาจ เมื่อคนเราส่วนมาก มี

ความรู้สึกอย่างนี้ คุณธรรมทั้งสองประการนี้ จึงหมดความหมายไป พระพุทธองค์จึงตรัสว่า คนที่หาได้ยากอย่างยิ่งนั้น ก็คือ คนกตัญญูและกตเวที

เพราะบางคนมีแต่เพียงกตัญญูอย่างเดียว หมายความว่า รู้แต่ว่ามารดาบิดา ครูบาอาจารย์เป็นผู้มีพระคุณ แต่การที่จะตอบแทนคุณนั้น มีน้อยเต็มที เพราะ มีปัญหา ชีวิตที่เขาเหล่านั้น จะต้องรับ ผิดชอบมากมาย เป็นต้นว่า ลูกบางคนรู้คุณของมารดา บิดาเหมือนกัน แต่ไม่มีโอกาสที่จะตอบแทนได้ เช่นบางคนก็อ้างความจำเป็นในชีวิต โดยอ้างว่าเงินทองที่จะส่งเสียเลี้ยงดูบิดามารดาไม่มี ลำพังตัวเองก็เลี้ยงเกือบจะไม่รอดแล้ว หรือมิฉะนั้นบางคนก็อ้างความจำเป็นทางครอบครัวว่า จะต้องเลี้ยงเมียกันต่อไปเลยหมดโอกาสได้เลี้ยงดูมารดาบิดาอย่างนี้ก็มี เพราะคนเรา ส่วนมากมีความเข้าใจในเรื่องกตัญญูกตเวทีอย่างนี้เอง จึงทำให้คนบางคนหมดโอกาสที่จะได้ตอบแทนคุณมารดา บิดา ครู อาจารย์

เครื่องหมายของคนชั่ว

ยิ่งในยุคที่โลกกำลังเจริญก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้งนี้ก็ย่อมจะมีทั้งคุณและมีทั้งโทษ โดยเฉพาะในด้านจิตใจของมนุษย์ในยุคนี้ ก็เปลี่ยนแปลงไปมาก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุค ตามสมัยก็ได้ เพราะสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลอย่างเหลือหลาย ในเมื่อมนุษย์ถูกอิทธิพลภายนอกครอบงำเท่าไร อิทธิพลภายในก็หมดไปมากขึ้นเท่านั้น ความเจริญภายนอกมีมากขึ้นเท่าไร ความเจริญภายในก็มีน้อยลงเท่านั้น

ที่ว่าอิทธิพลภายนอกมีมากนั้น คือยุคนี้วัตถุเจริญมาก มนุษย์เราสามารถที่จะเดินทางไปสู่โลกอื่นได้แล้ว เมื่อวัตถุเจริญมากขึ้นเท่าไร คนที่นิยมวัตถุกันมากขึ้นเท่านั้น เมื่อนิยมวัตถุมาก จิตใจซึ่งเป็นนามธรรมก็หมดความสำคัญไปมาก เหตุผลที่เราจะพิสูจน์นี้ไม่มากอะไร คือ ให้สังเกตดูว่า ยุคนี้คนทำความชั่วเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุภายนอกกันมาก คนที่ตกเป็นทาสของรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส จึงประกอบความชั่วได้ง่าย โดยไม่มีความละอาย ขอแต่

เพียงอย่างเดียวว่า ให้ฉันมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายก็แล้วกัน ความละอายต่อบาป ความเกรงกลัวต่อบาปจึงไม่เกิดขึ้น

นี่แหละที่เรียกว่า ทำชั่วลงไปเพราะถูกอิทธิพลภายนอกมาครอบงำ อิทธิพลภายในคือธรรมะที่หักห้ามใจมิให้คิดชั่วก็เลยหมดอำนาจลง เมื่อธรรมะหมดอำนาจไปจากใจคนเท่านั้น คนเราทุกคนก็ประกอบกรรมชั่วได้อย่างสบาย หมดความละอาย หมดความเกรงกลัวต่อผลแห่งการกระทำนั้น

นักปราชญ์ทั้งหลาย ท่านจึงประชุมวิจารณ์กันบ่อยครั้งว่า เพราะเหตุใดศีลธรรมจึงเสื่อมไปจากใจของคนมาก และนักปราชญ์ทั้งหลายก็ให้เหตุผลว่าเพราะยุคนี้วัตถุเจริญมาก จิตใจของคนจึงเสื่อมไป พิจารณาดูแล้ว คล้าย ๆ กับวัตถุนี้มีอิทธิพลกว่าจิต หรือมิฉะนั้นเจ้าวัตถุนี้ก็คงจะชั่วช้าเลวทรามมาก เมื่อผู้ใดไปอาเสวนแล้ว ก็กลายเป็นคนชั่วช้าเลวทรามหมด ซึ่งอันที่จริงวัตถุนั้นหาได้ดีและชั่วไม่ ความดีความชั่วไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ เพราะถ้าความดีความชั่วอยู่ที่วัตถุแล้ว คนที่แต่งตัวสวย ๆ โก้ ๆ ก็เป็นคน

ดีทั้งนั้น คนที่ไม่แต่งตัว คนที่ไม่สวย ไม่โก้ ก็เป็นคนชั่วทั้งนั้น ผลสุดท้ายคนเราทุกคนก็ไม่จำเป็นต้องมีศาสนาสำหรับไว้อบรมจิตใจ เพียงแต่สร้างร้านเสริมสวยมาก ๆ สร้างบ้านหลังโต ๆ ขี่รถคันใหญ่ ๆ ก็พอเป็นคนดีได้แล้ว

ถึงคราวที่จะชำระล้างความชั่ว ก็ไม่ยากเย็นอะไร เอาน้ำมาล้างเสียก็หาย หรือไปเข้าสถานที่อาบน้ำ ให้หนูน้อย ๆ นวดให้ ถูหลังให้ ถูตัวให้ ความชั่วก็คงจะหมดไป แล้วก็ประพรมน้ำหอมอย่างดี แค่นี้ความดีก็ฟุ้งขจายไปหมดแล้ว ไม่ช้าก็คงจะเกิดโฆษณาว่า ผงซักฟอกยี่ห้อนั้น สามารถขจัดความชั่วช้าของคนได้มาก แล้วก็โฆษณากันว่า น้ำหอมยี่ห้อนี้เพิ่มความดีได้มาก แผ่ขยายไปได้ไกลอย่างนี้เป็นต้น วิทยุหนังสือพิมพ์ ก็คงจะได้ค่าโฆษณามากขึ้นไปอีก รายการทุก ๆ รายการ ก็มีแต่เสียงโฆษณาสินค้าเหล่านี้ ห้างร้านเสริมสวยทั้งหลาย ก็คงจะโฆษณากันเกร่อไปว่า ขอเชิญไปเสริมสร้างความงามและความดีกันที่ร้านนั้น ร้านนี้กันเถิด แล้วท่านจะสวยงาม จะ

เพียบพร้อมด้วยความดี พร้อมกันนั้น เสียงโฆษณาธรรมะว่า ขอเชิญไปฟังเทศน์ ฟังปาฐกถา หรือเจริญภาวนาเพื่อชำระจิตใจให้ผ่องใส ก็คงจะเงียบหายไปในไม่ช้า วัดวาอารามก็คงจะเงียบเหงา ปราศจากผู้คน จะมีคนมาวัดก็เห็นจะเป็นเมื่อตอนฌาปนกิจศพเท่านั้น

ซึ่งความเป็นจริงนั้น วัตถุย่อมจะไม่ดีไม่ชั่ว ความดีความชั่วอยู่ที่ใจคนต่างหาก ไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ วัตถุนั้นถ้าเรารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็ให้โทษยกตัวอย่างเช่นมีด เรารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ เพราะสามารถใช้ผ่าตัดอะไรต่าง ๆ ได้ แต่ถ้าไม่รู้จักใช้ เราอาจจะเอามีดไปเป็นอุปกรณ์ในการกระทำปาณาติบาตก็ได้ พลังงานปรมาณู ถ้ารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ต่อการ ทุ่นแรงงาน มนุษย์มาก เป็นไปเพื่อสันติ ถ้าไม่รู้จักใช้ ก็เป็นโทษต่อมนุษยชาติอย่างมหันต์ทีเดียว

ฉะนั้นการที่จิตใจของคนไม่มีศีลธรรมนั้น ไม่ใช่เป็นเพราะความเจริญทางวัตถุ ไม่ใช่เป็นเพราะ

อิทธิพลของวัตถุอย่างเดียว แต่เป็นเพราะมนุษย์เราไม่อบรมจิตใจให้มีคุณธรรมสูง ให้แข็งแกร่งในการต่อต้านกับความชั่วต่างหาก จิตใจของมนุษย์จึงต้องตกเป็นทาสของความชั่วร้ายอย่างถอนตัวกันเกือบไม่ขึ้น

ครั้งหนึ่งได้เคยปรากฏเป็นข่าวอันเกรียวกราวว่ามีนักศึกษาผู้หนึ่ง ศึกษาอยู่ในชั้นอุดมศึกษา ได้แสดงความเห็นออกมาว่า บุญคุณของมารดาบิดาไม่มี เพราะมารดาบิดานั้น มิได้ตั้งใจให้เราเกิดมาท่านหาความสนุกสนานเพลิดเพลินกันสองคน ส่วนเรานั้นเป็นผลพลอยได้อย่างไม่เต็มใจต่างหาก ตลอดจนบุญคุณของครูบาอาจารย์ก็ไม่มี ท่านมาสอนเราก็เพราะเห็นแก่เงินเดือนต่างหาก หรือเพราะเราจ้างท่านมาสอนต่างหาก ถ้าเราไม่จ้างท่านก็คงจะไม่มาสอน เพราะฉะนั้นถ้าครูทำอะไรให้เราไม่พอใจแล้วเราก็เตะครูได้ ตีหัวครูได้ ด่าแม่ครูได้ อย่างนี้เป็นต้น

ที่คนเราทุกคนเจริญเติบโตมาได้นี้ ก็มิใช่ว่ามารดาบิดาเป็นผู้เลี้ยงเรามาด้วยความเต็มใจ แต่เป็น

เพราะกฎหมายของบ้านเมืองมีคุ้มครองต่างหาก ถ้าท่านปล่อยให้เราตาย หรือฆ่าเราตาย ท่านก็มีความผิดทางคดีอาญา ฉะนั้นประเพณีของโบราณที่สอนให้เรามีความกตัญญูกตเวทีนั้น เป็นเรื่องของความโง่เขลางมงาย ตลอดจนการทำบุญไหว้พระสวดมนต์ ก็เป็นเรื่องของความงมงายทั้งนั้น ไม่มีประโยชน์อะไร การบูชาเซ่นสรวงก็ไม่มีประโยชน์

บุคคล ดัง กล่าวนี้ ปฏิเสธ ผลแห่ง การ กระทำทั้งหมด ทำดีก็ไม่มีผล ทำชั่วก็ไม่มีผล ท่านเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ ประเภทนัตถิกทิฏฐิ ความเห็นชนิดนี้ปฏิเสธผลแห่งการกระทำ มีมานานแล้วทุกยุคทุกสมัย ความเห็นผิดอย่างนี้ ท่านกล่าวว่ามีโทษหนักกว่าการกระทำอนันตริยกรรมเสียอีก

คนประเภทนี้เราเรียกว่าคน อกตัญญู อกตเวที ในทางศาสนากล่าวว่าเป็นคนชั่ว เป็นภัยแก่โลกไว้วางใจไม่ได้ ถ้ามนุษย์เราทั้งหมดมีความเห็นอย่างนี้ สังคมมนุษย์ก็ไม่ต่างจากสังคมปศุสัตว์บางจำพวก

เครื่องหมายของคนดี

พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า คนที่มีคุณธรรมทั้งสองประการคือ กตัญญูและกตเวที เป็นคนดี การที่จะดูว่าใครดี ก็ให้ดูที่ตรงนี้ ดังที่ตรัสว่า

"นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญู กตเวทิตา"

ความกตัญญูกตเวที เป็นนิมิตคือเครื่องหมายของคนดี

ฉะนั้นคนที่เราเรียกว่า "คนดี" นั้น จะต้องมีคุณธรรมทั้งสองประการนี้ คนอย่างนี้ไม่เป็นภัยแก่โลก ไม่เป็นภัยแก่สังคม เป็นที่พึ่งแก่สรรพสัตว์ได้

โลกของเราที่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีปกติสุข ก็เพราะชาวโลกตั้งมั่นในกตัญญูและกตเวที คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ มีอุปการแก่คนทุกคน เพราะชั่วชีวิตของคนเราที่เกิดมานี้ เราจะต้องอาศัยบุคคลอื่น ๆ อีกมาก ชีวิตของคนเราจึงเป็นไปได้ ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่นในเบื้องต้นแห่งชีวิตของเรา เราต้องอาศัยมารดาบิดา เราจึงมีชีวิตอยู่ต่อมาได้ ด้วยความสุขสบาย ครั้นอยู่ต่อไปนาน ๆ

เราเจริญเติบโตขึ้น มารดาบิดาก็แก่ชราลง ทำอะไรไม่ไหว มารดาบิดาก็ต้องพึ่งพาอาศัย เราผู้เป็นลูกต่อไป ทุกคนต้องพึ่งที่อาศัยกันอยู่อย่างนี้

ทุกคนเกิดมาต้องเป็นผู้อาศัยคนอื่นมาก่อนแล้ว จึงจะเป็นที่พึ่งที่อาศัยแก่ผู้อื่น ในภายหลังต่อไป ชีวิตของคนที่ใช้ให้เป็นไปในลักษณะดังกล่าว จึงจัดว่าเป็นชีวิตของคนที่ดี เป็นชีวิตที่ประเสริฐ ส่วนชีวิตของคนที่เอาแต่อาศัยผู้อื่นอย่างเดียว โดยที่ผู้อื่นมาอาศัยตนไม่ได้ ชีวิตอย่างนั้นเป็นชีวิตที่ไม่ประเสริฐ และบุคคลอย่างนี้หาความเจริญได้ยาก ทั้งในคดีโลกและคดีธรรม เพราะเป็นผู้เอาเปรียบโลก เป็นกาฝากของโลก

พระเถระผู้ตั้งมั่นในกตัญญูกตเวที

ในสมัยพุทธกาลนั้น แม้แต่พระเถระผู้เป็นอรหันต์ ก็ยังต้องประพฤติธรรมทั้งสองข้อนี้ เช่น พระสารีบุตรเถระ เป็นต้น ท่านเป็นอัครสาวกฝ่ายขวาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์ก่อนที่ท่านจะบวชในสำนักของพระพุทธเจ้านั้น ท่าน

ได้ฟังธรรมะจากพระอัสสชิเถระ ในขณะที่พระอัสสชิกำลังออกบิณฑบาตตอนเช้า พระอัสสชิได้แสดงถึงหลักคำสอนของสมเด็จ พระสัมมา สัมพุทธเจ้าเพียงย่อ ๆ ให้พระสารีบุตรฟังว่า

เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ เหตุํ ตถาคโต (อาห) เตสญฺจ โย นิโรโธ เอวํ วาที มหาสมโณติ

"ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะทรงสั่งสอนอย่างนี้"

เมื่อพระอัสสชิแสดงธรรมจบลง พระสารีบุตรก็ได้ดวงตาเห็นธรรมทันที คือเห็นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนแต่มีการดับไปเป็นธรรมดา จากนั้นจึงได้ขอบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า เมื่อท่านบวชแล้วไม่นานก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ท่านทราบว่าพระอัสสชิอยู่ในทางทิศใด ก่อนที่ท่านจะนอนท่านจะต้องหันหน้าไปทางทิศนั้น แล้วก็กราบไปทางทิศที่พระอัสสชิพักอยู่ และ

ได้นอนหันศีรษะไปทางทิศนั้นเสมอ เป็นการแสดงความเคารพและระลึกถึงคุณที่พระอัสสชิได้แสดงธรรมให้แก่ตน

อยู่ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยที่พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน นครสาวัตถี ครั้งนั้นได้มีพราหมณ์แก่ผู้ยากจนคนหนึ่ง ศรัทธาในพระศาสนามากได้มาอาศัยวัดอยู่เพราะเป็นคนอนาถา พราหมณ์เฒ่าผู้นี้ชื่อท่านราธะ ท่านคอยปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์ทั่ววัดด้วยการกวาดลานวัดบ้าง ถางหญ้าบ้าง กวาดกุฏิบ้าง แล้วก็อาศัยรับประทานข้าวก้นบาตรพระไปวันหนึ่ง ๆ วันหนึ่งราธะพราหมณ์มีศรัทธาอยากจะบวชมาก ก็ไปหาพระสงฆ์ในวัดขอให้บวชเป็นพระภิกษุ แต่พระสงฆ์เหล่านั้นก็ไม่ยอมบวชให้ เพราะเห็นว่าแก่มากแล้ว ปรนนิบัติพระสงฆ์ไปอย่างนี้ก็ได้รับผลบุญถมเถไป

เช้าวันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรวจดูอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลายว่า มีผู้ใดบ้างที่ควรแก่การบรรลุมรรคผล ก็ปรากฏในข่ายแห่งพระญาณว่า ราธะผู้นี้

มีอินทรีย์แก่กล้า ควรแก่การที่จะได้บรรลุอรหัตตผล จึงได้เสด็จไปโปรดตอนเช้า ในขณะนั้นราธะพราหมณ์กำลังกวาดลานวัด ถางหญ้าอยู่ พระพุทธองค์จึงตรัสถามว่า

พราหมณ์ "เธอเที่ยวทำอะไรอยู่"

ราธะกราบทูลว่า "ข้าพระองค์กำลังทำวัตรปฏิบัติแก่พระภิกษุทั้งหลายอยู่ พระเจ้าข้า"

พระพุทธองค์ตรัสถามต่อไปว่า "แล้วเธอได้รับการสงเคราะห์จากพระภิกษุเหล่านั้นบ้างหรือ"

ราธะพราหมณ์กราบทูลว่า "ได้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ได้แต่เพียงอาหารเท่านั้น แต่ท่านไม่ให้ข้าพระองค์ได้บวช"

จากนั้นพระพุทธองค์จึงได้เรียกประชุมสงฆ์ แล้วตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย ใครระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้บ้าง มีบ้างหรือ"

ในขณะนั้น พระสารีบุตรกราบทูลว่า "พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ระลึกได้ เมื่อข้าพระองค์ออกบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ พราหมณ์นี้ได้ให้คน

ถวายภิกษาหนึ่งทัพพีที่เขานำมาเพื่อตน ข้าพระองค์ระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้"

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "สารีบุตร ก็การที่เธอเปลื้องพราหมณ์ผู้มีอุปการะที่ได้กระทำมาแล้วอย่างนี้ให้พ้นจากทุกข์ไม่ควรหรือ"

พระสารีบุตรกราบทูลว่า "ควรแท้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์จักให้เขาบวช" แล้วพระสารีบุตรก็บวชให้ นี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของพระสารีบุตรที่ไม่ลืมคุณของผู้อื่นที่มีต่อท่าน แม้ว่าจะเพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็ยังคิดตอบแทน

นิทานเรื่องผลแห่งความกตัญญู

มีนิทานจีนอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นนิทานที่สอนถึงเรื่องความกตัญญูไว้ได้ดีมาก เป็นนิทานเก่าแก่ คิดว่านำมาเล่าสู่กันฟังคงจะเป็นประโยชน์ และเป็นตัวอย่าง อันดี แก่บรรดา ผู้เป็น ลูกทุกคน ที่กำลังทอด ทิ้งพ่อแม่

ในประเทศจีน ที่เมืองซัวไซไถ่หงวนฮู มีครอบครัวอยู่ครอบครัวหนึ่ง ในครอบครัวนี้มีเพียงสามคนเท่านั้น คือ มีพ่อ แม่ และลูกชายซึ่งเติบโตเป็นหนุ่มเต็มตัว ลูกชายชื่อฮู แซ่เอีย รวมเรียกชื่อเด็กหนุ่มผู้นี้ว่า เอียฮู อยู่ต่อมาพ่อบ้านคือบิดาของเอียฮูก็ตายลงทอดทิ้งภรรยาและลูกไว้เผชิญกับชะตาชีวิตตามลำพังเท่านั้น

มารดาของเอียฮูเป็นคนชราอายุมากแล้ว ทำงานอะไรก็ไม่ไหว ครอบครัวนี้มีอาชีพในทางทำนา มีนาอยู่ทั้งหมด ๕๐ ไร่ เมื่อพ่อตายลง เอียฮู เด็กหนุ่มก็ต้องทำนาแทนพ่อต่อไป ส่วนนางผู้เป็นมารดานั้นเล่า ก็แก่เฒ่าทำนาไม่ไหวเสียแล้ว นางจึงอยู่เฝ้าบ้านทำงานในบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปตามประสาคนแก่ เอียฮูเด็กหนุ่มผู้นี้หาได้มีความกตัญญูต่อแม่ของตนไม่ เอาแต่เที่ยวเตร่เฮฮา มารดาว่ากล่าวไม่ได้ ทำอะไรก็เอาแต่ใจตัวเอง

นางมีความคับแค้นใจเป็นอันมาก เพราะนางมีบุตรชายคนหนึ่ง ก็หวังที่จะฝากผีฝากไข้ แต่ลูกชาย

ก็มีความประพฤติตนไม่ดี การทำนาหรือก็ไม่เกิดผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย บางปีฝนก็แล้ง บางปีฝนก็มากจนน้ำท่วมนาเกิดความเสียหาย นางก็ไม่ปริปากพูดอะไรให้ลูกต้องกระทบกระเทือนใจ เมื่อนางคิดถึงบุตรก็ได้แต่นั่งร้องไห้เพียงคนเดียว สามีผู้เป็นคู่ชีวิตก็จากนางไปเสียแล้ว นางมีความว้าเหว่และทุกข์ใจมาก แต่ก็สู้อดทนเพราะความรักลูก

เอี๋ยฮู ผู้ทำนา ได้ข้าวปลาไม่ บริบูรณ์ เหมือน คนอื่นเขา ทั้ง ๆ ที่นาก็มีถึง ๕๐ ไร่ แต่ผลที่ได้รับกลับไม่พอกิน เด็กหนุ่มผู้นี้ก็หาได้คิดเฉลียวใจไม่ว่า เป็นเพราะเหตุใด เขาคิดแต่เพียงว่า เป็นคราวเคราะห์ของเราเอง จึงทำให้ได้ผลไม่บริบูรณ์ หาได้คิดไม่ว่าเป็นเพราะตัวเองขาดความกตัญญู กตเวทีต่อผู้มีพระคุณ

ณ เมืองเสฉวน ได้มีพระเถระรูปหนึ่ง ชื่อบ่อจี่ ไต้สือ เป็นผู้สำเร็จฌานอภิญญาเจริญอิทธิบาทภาวนาเป็นผู้มีอายุยืน เพราะสำเร็จวิชาที่เรียกว่าอภิญญา คนสมัยนั้นเรียกว่าวิชาอายุวัฒนะ เอี๋ยฮู เด็กหนุ่มเมื่อได้ทราบข่าว ก็อยากจะไปเรียนวิชาอายุ

วัฒนะกับท่าน "บ่อจี่ไต้สือ" วันหนึ่งจึงเข้าไปลาแม่และเรียนให้แม่ทราบว่า ตนเองจะเดินทางไปเรียนวิชาอายุวัฒนะยังเมืองเสฉวนกับพระชื่อบ่อจี่ไต้สือ

มารดาจึงเตือนลูกว่า การเรียนวิชาอายุวัฒนะนั้นยากมาก ไม่ใช่เรียนได้ง่าย ๆ เวลานี้แม่ก็แก่มากแล้ว ถ้าลูกเดินทางไปเมืองเสฉวนเสีย แม่จะอยู่กับใครและใครเล่าเขาจะเลี้ยงดูแม่ ตามโบราณประเพณีนั้นเมื่อพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่และแก่เฒ่ามาก ลูกนั้นไม่ควรจะเดินทางไกล ควรจะอยู่คอยดูแลแม่ ทั้งเวลานี้บิดาของลูกก็สิ้นชีวิตไปแล้ว ตัวของลูกเองก็ไม่มีสามพี่สี่น้อง ตัวคนเดียวแท้ ๆ แม่ก็มีลูกเพียงคนเดียวเท่านั้น ก็หวังจะพึ่งพิงไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ถ้าลูกไปเสียแล้ว แม่จะได้ใครมาอยู่เป็นเพื่อนเล่า

การไปของลูกครั้งนี้จะสำเร็จสมความปรารถนาหรือไม่ ลูกก็ยังไม่ทราบ ลูกไม่คิดดูบ้างว่า ตั้งแต่โบราณกาลมา ผู้ที่เรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้น ก็เพราะเอาคุณธรรมคือความกตัญญูเป็นที่พึ่ง จึงสามารถเรียนวิชาได้สำเร็จ แม้แต่ผู้ที่ได้ตรัสรู้เป็น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านก็ต้องอาศัยความกตัญญู เป็นที่ตั้ง

ลูกจะทิ้งแม่ไปอย่างนี้ ลูกไม่คิดกตัญญูบ้างหรือ นางก็ได้แต่อ้อนวอนลูกชายอย่างนี้ แต่เอียฮู ผู้เป็นลูกหาได้เชื่อฟังไม่ คิดจะเดินทางไปให้ได้ เสร็จแล้วก็จัดแจงเก็บเครื่องเสบียงในการเดินทาง พร้อมทั้งเงินตรา สำหรับใช้จ่าย ออกเดินทางจากบ้าน นางผู้เป็นแม่ก็ได้แต่นั่งมองลูกเก็บข้าวของ แล้วน้ำตาก็เอ่อท้นออกมาด้วยความเสียใจ พอลูกเดินทางออกจากบ้านลับตาไปเท่านั้น นางก็เป็นลมสลบแน่นิ่งไปด้วยความเสียใจและห่วงใยลูก คนข้างบ้านเห็นเหตุการณ์ก็พากันมาช่วยแก้ไข จนกระทั่งนางรู้สึกตัวฟื้นขึ้น แล้วนางก็ร่ำไห้บ่นถึงลูกอยู่ร่ำไป

พระเถระปลอมมาเทศน์

เอียฮู เมื่อเดินทางออกจากบ้าน ก็มุ่งหน้าตรงไปยังเมืองเสฉวน โดยมิได้ห่วงใยในมารดาเลยแม้แต่น้อย หวังจะเรียนวิชาอายุวัฒนะให้สำเร็จลงจงได้

เมื่อเดินไปได้ประมาณครึ่งทาง ก็เห็นพระเถระองค์หนึ่งนั่งเทศนาโปรดสัตว์อยู่ข้างถนน เอียยูเดินทางไปถึงที่แสดงธรรมนั้น จึงยืนหยุดฟังด้วยความสนใจ

พระเถระรูปนั้นเทศน์ว่า เมื่อมาพิจารณาดูโลกเราในปัจจุบันนี้แล้ว รู้สึกสังเวชใจ มนุษย์ในโลกปัจจุบันนี้ประกอบแต่กรรมชั่ว มีใจบาปหยาบช้ามาก ไม่รู้จักบุญคุณของมารดาบิดาครูอาจารย์ และผู้มีอุปการคุณ ทอดทิ้งมารดาบิดาที่แก่เฒ่าแล้ว บุคคลเหล่านี้จะหาความเป็นสิริมงคลได้แต่ที่ไหน มีแต่อัปมงคล คิดแต่อาฆาตมาดร้ายต่อกัน ไม่มีจิตใจเมตตาต่อสัตว์ เป็นผู้หญิงก็คิดแต่จะแต่งตัวเที่ยวเตร่ดูมหรสพ การบ้านการเรือนก็ไม่เอาใจใส่ บ้านช่องปล่อยสกปรกรกรุงรัง เอาแต่แต่งตัวเท่านั้น พ่อแม่สร้างหลักทรัพย์เอาไว้ให้แล้วก็ไม่รู้จักรักษาไว้ให้ดี ครั้นสิ้นบุญของพ่อแม่ ลูก ๆ ก็แย่งทรัพย์มรดก ถึงกับต้องฟ้องร้องทางศาลเป็นความกัน จนกระทั่งทรัพย์สินเหล่านั้นต้องตกไปเป็นของคนอื่น จนหมดสิ้นพี่น้องก็ต้องแตกความสามัคคีต่อกัน

เขามิได้คิดเลยว่า เมื่อตายไปแล้วก็นำเอาไปไม่ได้ ต้องทอดทิ้งไว้เป็นสมบัติประจำโลก ที่คนเหล่านั้นไม่มีความอารีต่อกัน คิดประทุษร้ายต่อกันในขณะที่ยังไม่ประสบต่อความพิบัตินั้น ก็เพราะบุญแต่ปางก่อนสนับสนุนอยู่ ความพิบัติจึงไม่ปรากฏให้เห็นโดยเร็ว แต่ถึงกระนั้นความพิบัติเหล่านี้ ก็ต้องตกไปถึงลูกหลานจนได้ในวันหนึ่ง ซึ่งมีหลักฐานให้เห็นอยู่มากมาย บางครอบครัวนั้นพ่อแม่ร่ำรวยสร้างหลักทรัพย์ไว้ให้แก่ลูกหลาน ครั้นคนเหล่านั้นตายลง ไม่ช้าลูกหลานก็ต้องตกระกำลำบาก เพราะพ่อแม่หาทรัพย์มาด้วยความไม่ยุติธรรม ไม่สุจริต

คำปริศนาของพระเถระ

เอี่ยฮู เมื่อได้ฟังไปก็เกิดความสนใจ เลื่อมใสในคำเทศนาสั่งสอนของพระเถระนั้น เมื่อท่านเทศน์จบลง เอี่ยฮูจึงเข้าไปกราบแล้วถามพระเถระว่า พระคุณเจ้าเดินทางมาจากไหน ?

พระเถระก็ตอบว่า "เรามาเมื่อน้ำจืด"

เอียฮู ก็ถามต่อไปว่า "แล้วพระคุณเจ้าจะเดินทางต่อไปที่ไหนอีก"

พระเถระก็ตอบว่า "เราไปแล้วไม่มีใจ"

เอียฮู จึงถามต่อไปด้วยความสนใจว่า "พระคุณเจ้าอายุพรรษาสักเท่าไรแล้ว ?"

พระเถระตอบว่า "เราเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จแล้ว อายุของเราจึงประมาณไม่ได้ว่าเท่าไร"

เอียฮู จึงถามว่า "พระคุณเจ้ามีอายุยืนอยู่เพื่อที่จะคอยใครหรือ ?"

พระเถระจึงตอบว่า "เรามีอายุอยู่เพื่อที่จะคอยคนที่ไม่มีความรู้สึกตัวว่าชั่ว"

เอียฮูได้ฟังเช่นนั้นก็สงสัยว่า เอ ! ท่านสมณะรูปนี้พูดเป็นปริศนาชอบกลอยู่ แล้วจึงถามท่านพระเถระต่อไปว่า "ก็ท่านเรียนวิชาอายุวัฒนะสำเร็จแล้วท่านรู้จักพระเถระที่ชื่อ **บ่อจี่ไต้สือที่เมืองเสฉวน** หรือไม่"

พระเถระย้อนถามว่า "เธอถามถึงท่านสมณะบ่อจี่ไต้สือทำไม ?"

เอียฮู ตอบว่า "กระผมประสงค์จะเดินทางไปศึกษาวิชาอายุวัฒนะ กับท่านบ่อจี่ได้สือ"

พระเถระตอบว่า "การที่จะเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้น จะต้องเรียนโดยตรงกับพระพุทธเจ้า เธอไม่ต้องเดินทางไปยังนครเสฉวนให้เหนื่อยยากดอก"

เอียฮู จึงพูดกับพระเถระว่า "บัดนี้พระพุทธเจ้าท่านก็เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ทำอย่างไรเราจึงจะพบท่านได้เล่า"

พระเถระจึงบอกว่า "การที่จะพบพระอรหันต์นั้นไม่ยากดอก เธอจงเดินทางกลับไปบ้านของเธอเถิด ท่านที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั้นแหละคือพระอรหันต์ของท่าน เธอจงอย่าลืมคำที่เราบอกนะ"

เอียฮู ได้ยินพระเถระพูดเป็นอัศจรรย์เช่นนั้น จึงหันหน้ากลับเพื่อเอาของที่สะพายไปลงวางไว้ เพื่อที่จะซักไซ้ให้แน่นอนจะแจ้งลงไป เมื่อวางของลงแล้ว ก็หันกลับมาเพื่อสนทนากับพระเถระ แต่ปรากฏว่าพระเถระหายตัวไปเสียแล้ว เอียฮูจึงคิดว่า พระ

เถระองค์นี้จะต้องเป็นผู้วิเศษสำเร็จวิชาชั้นสูง คือ อภิญญาเป็นแน่แล้วมาชี้แจงตัวเรา อย่ากระนั้นเลย เราจะรีบเดินทางกลับบ้านดีกว่า จึงจัดแจงยกเสบียงกรังขึ้นสะพายแล้วหันหน้าเดินทางกลับมาทางเก่า

ในระหว่างเดินทางกลับบ้าน ก็คิดถึงคำของพระเถระรูปนั้นอยู่เสมอ จนกระทั่งถึงบ้าน เวลานั้นเป็นเวลาเที่ยงคืน ผู้คนหลับหมดแล้ว พอถึงหน้าบ้านจึงเคาะประตูเรียกแม่....แม่จ๋า....แม่.........เปิดประตูรับด้วย มารดาของเอียฮู เมื่อลูกเดินทางออกจากบ้านนางก็เฝ้าแต่คิดถึง ห่วงใยลูก กินไม่ได้นอนไม่หลับร่างกายผ่ายผอมลง เมื่อนางได้ยินเสียงใครมาเรียกแม่แม่จ๋า แม่ที่ประตู พึ่งคล้ายเสียงของลูกมาร้องเรียกนางก็ยังไม่เชื่อหู คิดว่าคงจะเป็นเพราะความผูกพันในลูก จึงทำให้ได้ยินเป็นเสียงลูกมาเรียก

แต่เสียงเรียกว่า แม่...แม่จ๋า...แม่......ก็ยังดังอยู่ นางจึงคิดว่า เราไม่ได้ฝันไปนี่ เรายังไม่หลับ เสียงลูกมาร้องเรียกให้เปิดประตู นางก็ดีใจว่าลูกกลับมาแล้ว

ด้วยความรีบร้อน จึงหยิบเสื้อมาสวมใส่ หยิบรองเท้ามาใส่ โดยมิได้พิจารณาดูเสียก่อน จึงใส่กลับกันหมด รีบกระวีกระวาดลุกไปถอดกลอน พอเปิดกลอนออกก็พบว่า เอี่ยฮู ลูกรักของนางนั่นเอง นางดีใจจนพูดไม่ออก ตื้นตันใจอย่างบอกไม่ถูก

เอี่ยฮู เมื่อเห็นแม่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับตรงตามที่ท่านสมณะบอกไว้ ว่าผู้ที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั่นแหละเป็นพระอรหันต์ของท่าน เอี่ยฮู เกิดความสำนึกผิด ก้มลงกราบที่เท้าของผู้เป็นมารดา แล้วหลั่งน้ำตา ด้วยความ เสียใจ ในการ กระทำ ของตนแล้วขอโทษต่อผู้เป็นมารดาที่ตนเองได้ทอดทิ้งไปว่า "*ต่อแต่นี้ไปตนจะประพฤติตนเป็นลูกที่ดีของแม่ตลอดไป 'จะไม่ทอดทิ้งแม่อีก* แม่เป็นพระอรหันต์ของลูก"

มารดาจึงถามว่า มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นหรือลูก จึงได้ร้องห่มร้องไห้อย่างนี้ เอี่ยฮูแหงนหน้าขึ้นมองหน้าผู้บังเกิดเกล้าด้วยน้ำตานองหน้า แล้วเล่าให้แม่ฟังว่า ในระหว่างทางที่เดินทางไปเมืองเสฉวนนั้นได้พบพระเถระ ท่านแสดงธรรมอบรม พุทธบริษัทอยู่ ตนจึงเข้าไปหยุดฟังและเกิดความเลื่อมใส **จนกระทั่งพระ**

เถระให้ลูกเดินทางกลับบ้าน แล้วจะพบพระอรหันต์ ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ของลูกก็คือ ผู้ที่ใส่เสื้อกลับรองเท้ากลับ บัดนี้ลูกพบพระอรหันต์ในดวงใจของลูก แล้วต่อจากนี้ไป ลูกจะบูชา พระอรหันต์ ของลูกตลอดชีวิต

นางจึงก้มหน้า ดูตัวของนาง ก็รู้ว่าได้ใส่เสื้อ กลับรองเท้ากลับ ผู้เป็นมารดาจึงพูดปลอบใจลูกว่า ดีแล้วลูกรัก อย่าเสียใจไปเลย แม่อภัยให้ลูกทุกอย่าง ขอให้ลูกจงตั้งมั่นไว้ในกตัญญูเถิด แล้วลูกของแม่จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง เพราะคุณธรรมข้อนี้ เป็นสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติมาก

ผลแห่งความกตัญญู

ตั้งแต่นั้นมา เอียยูก็ตั้งหน้าทำนาด้วยความขยันขันแข็งต่อไปโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ดูแลเอาใจใส่ปรนนิบัติแม่มิให้เดือดร้อนใจ ให้อยู่อย่างสุขสบายปรากฏว่าข้าวกล้าในนาปีนั้น อุดมสมบูรณ์ อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งเดิมทีเดียว เอียยูทำนา ๕๐ ไร่ ได้ผลเกือบไม่พอกินพอใช้ แต่ก่อนที่ข้าวกล้าในนาจะได้รับการเก็บเกี่ยว มารดาของเอียยูก็ล้มเจ็บลงอย่างหนัก

เอี๋ยฮูเที่ยวตามหาหมอมารักษาจนสุดความสามารถ แต่ก็ไม่สามารถจะรักษาหญิงชราผู้เป็นมารดาของตนให้หายได้ ผลสุดท้ายเวลาแห่งความวิปโยคก็มาถึง นางลืมตามองดูบุตรครั้งสุดท้าย แล้วพูดขึ้นอย่างแผ่วเบาว่าลูกรักของแม่เจ้าจงตั้งมั่นในความกตัญญูกตเวทีตลอดไปเถิด แล้วเจ้าจะเจริญจงจำคำของแม่ไว้ แม่ลาก่อนนะแล้วเปลือกตาของผู้เป็นแม่ก็หรี่หลับ วิญญาณดับสิ้นลงด้วยความสงบ

เอี๋ยฮู เด็กหนุ่มซึ่งเฝ้าพยาบาลแม่อยู่อย่างใกล้ชิดด้วยความเป็นห่วง เห็นแม่สงบแน่นิ่งไปเช่นนั้นก็ตกใจเขย่ากายร้องเรียกแม่ แม่จ๋า แม่ แม่ เป็นอะไรไป โธ่! แม่ ถึงจะเขย่าเท่าไร ร่างของหญิงชราผู้บังเกิดเกล้าก็หาได้ไหวติงไม่ คงนอนสงบแน่นิ่งอยู่ตามเดิม เอี๋ยฮูเอาสำลีไปวางที่ปลายจมูกเพื่อจะดูว่า ลมหายใจของผู้เป็นมารดายังมีอยู่หรือไม่ สำลีก็ไม่ไหวติง เด็กหนุ่มฟุบหน้าลงบนทรวงอกของผู้บังเกิดเกล้า ที่ตนเคยซบมาเมื่อตอนเยาว์ และได้ทอดทิ้งเหินห่างจากทรวงอกของแม่ ที่เคยให้ความอบอุ่นมาเป็นเวลาช้านาน คร่ำครวญร้องเรียกหาแม่

ให้คืนกลับมา แต่อนิจจา ใครเล่าจะนำเอาดวงวิญญาณของแม่กลับคืนมาได้

เอียฮูเพ้อรำพันว่า แม่มีพระคุณต่อลูกเหลือเกินได้ให้กำเนิดและเลี้ยงชีวิตลูกมาจนเติบใหญ่ ลูกหาได้คิดถึงคุณของแม่ไม่ ลูกผิดไปแล้วที่ลูกไม่มีความกตัญญูต่อแม่เมื่อลูกนึกถึงคุณของแม่ ลูกมีความสำนึกผิด คิดกลับตัวใหม่ ตั้งตนเป็นลูกที่ดีของแม่ คิดว่าจะเลี้ยงแม่ให้มีความสุขความสบายให้มากกว่าที่แม่ต้องจะเป็นทุกข์เฝ้าห่วงใยในตัวลูก แต่ลูกมีบุญน้อย แม่ต้องมาด่วนจากไปเสียก่อนที่ลูกจะชดใช้หนี้พระคุณของแม่ โธ่......แม่จ๋า ชาติหน้าขอให้ลูกได้เกิดเป็นลูกของแม่อีก และขอให้ลูกจงอย่าเป็นลูกที่ชั่วช้าเหมือนชาตินี้เลย เอียฮูเด็กหนุ่มคร่ำครวญด้วยความทุกข์โศกอย่างแสนสาหัส จนกระทั่งเป็นลมสลบแน่นิ่งไป ดุจดังเมื่อตอนที่ตนหนีแม่ออกจากบ้าน ทำให้แม่ต้องเสียใจร้องไห้จนสลบไปในครั้งนั้น นี่แหละกรรมย่อมสนองแก่ผู้กระทำเสมอ จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ชาวบ้านผู้เห็นเหตุการณ์ต่างพากันมาช่วยแก้ไข จนเอียฮูฟื้นคืนความรู้สึกขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง

เมื่อเอียฮูฟื้นขึ้นมาแล้ว ก็ร้องไห้คร่ำครวญถึงแม่อยู่ต่อไป ชาวบ้านก็พากันมาช่วยปลอบใจ จนกระทั่งเอียฮูคลายความเศร้าโศกลงไปบ้าง จึงจัดแจงปลงศพมารดาแล้วนำไปฝังตามธรรมเนียมจีน

เอียฮูไปเยี่ยม มารดาที่หลุมฝังศพ เป็นประจำทุกวัน ถึงมารดาจะตายไปแล้วหลายวัน แต่เขาก็หาได้คลายความเศร้าโศกลงไปได้ไม่ อยู่มาวันหนึ่ง บ้านที่อยู่ใกล้เคียงมีงิ้ว อันเป็นมหรสพประจำปี เอียฮูจึงคิดที่จะไปดูงิ้วให้หายคลายทุกข์ไปบ้างชั่วขณะหนึ่ง จึงเดินทางออกจากบ้านไปดูงิ้ว เผอิญงิ้วคืนนั้นก็แสดงถึงเรื่องลูกที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ในเนื้อเรื่องนั้นมีอยู่ตอนหนึ่ง ที่ลูกผู้ตั้งมั่นในกตัญญู เมื่อแม่ตายไปแล้ว ก็เอาไม้มาแกะเป็นรูปแม่ เอาไปตั้งไว้บนหิ้งบูชาเซ่นไหว้เป็นประจำ

สาเหตุที่เอาไม้มาแกะเป็น รูปแม่ไว้บูชานี้มีอยู่ว่าเด็กหนุ่มผู้นี้มีอาชีพเลี้ยงแกะ เช้าขึ้นก็ไล่แกะไปกลางทุ่งเย็นลงก็ไล่แกะกลับบ้าน เด็กหนุ่มผู้นี้เป็นคนโหดร้ายมาก ไม่มีความเคารพบิดามารดาของตนเป็นคนอกตัญญู อยู่ต่อมาพ่อก็ตายลง ทิ้งให้ผู้เป็น

แม่อยู่กับตนสองคนเท่านั้น ถ้าวันใดมารดาหุงหาอาหารไปส่งกลางทุ่งช้าไปก็เกิดโทสะ ด่าว่าผู้เป็นแม่ต่าง ๆ นานา บางครั้งก็ตบตีแม่ผู้แก่เฒ่านั้นอย่างไม่ปรานี เด็กหนุ่มผู้นี้ประพฤติตนอย่างนี้เป็นอาจินต์ ผู้เป็นแม่ก็ร้องห่มร้องไห้เสียใจอยู่เสมอ จะว่ากล่าวสอนลูกก็ไม่ได้ ลูกก็ใช้กำลังตบตีเอา

อยู่มา วันหนึ่ง ในขณะ ที่เด็ก หนุ่มผู้ นี้ ไล่ แกะไปเลี้ยงกลางทุ่งเมื่อฝูงแกะ กำลังเล็มหญ้า อยู่ด้วยความร้อนจึงหลบมานั่งในร่มไม้ใกล้ฝูงแกะนั้น ได้มีแกะแม่ลูกอ่อนตัวหนึ่งกำลังให้ลูกกินนม ลูกแกะตัวนั้นกำลังคุกเข่าลงดูดนมแม่ด้วยความเคารพ เด็กหนุ่มผู้นี้ก็นั่งดูแกะแม่ลูกสองตัวนั้นด้วยความสนใจ จึงนึกเรื่อยเปื่อยไปว่า ลูกแกะในระยะที่ยังเล็กอยู่นี้ ต้องอาศัยนมของ แม่แกะ กิน เป็น อาหาร จึงเจริญ เติบโต ขึ้น มาได้และลูกแกะก็กินนมของแม่ด้วยความเคารพ แม่แกะก็เอาลิ้นเลียขนลูกของมันด้วยความรักด้วยความเอ็นดู

เด็กหนุ่มผู้นั้นก็นึกย้อนมาถึงตัวเองว่า เราเมื่อตอนเป็นเด็ก ก็คงจะต้องกินนมแม่มาอย่างนี้

แม่ก็คงจะรักเราเอ็นดูเรา เหมือนแม่แกะตัวนี้เป็นแน่ แต่ว่าเมื่อตอนเป็นเด็กนั้น เรารับประทานนมแม่อย่างนี้หรือเปล่าก็ไม่ทราบได้ ทราบแต่ว่า เดี๋ยวนี้ถ้าวันใดแม่หุงอาหารมาส่งเราช้าไป หรือรสอาหารไม่ถูกปากเราเราก็ด่าว่าแม่ ตบตีแม่ เราทำอย่างนี้ไม่ถูกนี่ เราเป็นมนุษย์ แม้แต่สัตว์เดียรัจฉาน มันก็ยังมีความเคารพแม่บังเกิดเกล้าของมันเราเป็นมนุษย์แท้ ๆ ยังไม่เคารพในมารดาบิดา

เมื่อคิดไปถึงการกระทำอันโหดร้ายของตนต่อมารดาผู้บังเกิดกล้าเช่นนั้น จึงเกิดสำนึกผิดขึ้นมาสงสารมารดาผู้แก่เฒ่า ต้องลำบากยากเข็ญเพราะตนผู้เป็นลูกแทนที่จะเลี้ยงดูท่านให้สบาย แต่ก็ต้องมาทรมานให้ลำบาก ต้องหุงหาอาหารให้แก่ตนแต่เช้าตรู่เมื่อหุงเสร็จแล้วยังต้องหิ้วมาส่งกลางทุ่งอีกด้วยระยะทางไกล ๆ เมื่อนั่งคิดไปน้ำตาก็ไหลออกมาด้วยความสำนึกบาป จึงคิดว่าวันนี้เราจะไปเอาอาหารที่บ้านมารับประทานเอง ไม่ต้องให้แม่หิ้วมาส่งลำบาก ขณะนั้นก็พอดีได้เวลาที่หญิงชราจะต้องนำอาหารมาส่งลูกชาย เด็กหนุ่มผู้นี้ก็เหลียวไปดูต้นทาง เห็นแม่เดิน

ลัดทุ่งมาด้วยความรีบร้อน จึงรีบลุกขึ้นวิ่งไปหาแม่อย่างรวดเร็ว เพื่อไปรับอาหารจากแม่

ในขณะที่วิ่งไปนั้น หญิงชราผู้เป็นแม่เห็นลูกชายวิ่งมาฝุ่นตลบอย่างไม่คิดชีวิตชีวาเช่นนั้น ก็ตกใจกลัวตัวสั่น คิดว่า ตายแน่แล้ววันนี้ลูกคงตีเราตายแน่ดูซิ ลูกวิ่งมาด้วยความโกรธ ลูกคงจะหิวมาก นางจึงหยุดคิดด้วยความลังเลใจว่าจะทำอย่างไรดี จะไม่วิ่งหนีหรือ ลูกก็จะตีเอาด้วยแผ่นกระดานที่ถืออยู่เป็นประจำ เมื่อปล่อยให้ลูกตี ลูกก็จะบาปหนัก ความเจ็บปวดรวดร้าวนั้น นางพอทนได้เพราะความรักลูกสงสารลูก นางทนได้ทุกอย่าง

นางคิดเช่นนั้นจึงตัดสินใจวิ่งหนีดีกว่า แต่จะวิ่งเร็วก็ไม่ได้เกรงว่าอาหารจะหก ลูกจะไม่ได้รับประทาน เมื่อเด็กหนุ่มเห็นแม่กลับหลังวิ่งหนี เพราะความเข้าใจผิดเช่นนั้น ก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าหนีแต่เสียงที่ตะโกนไปนั้น เหมือนกับไปยุให้แม่ต้องวิ่งเร็วยิ่งขึ้น ด้วยคิดว่าตายแน่แล้ววันนี้ ลูกคงจะหิวมาก จึงโกรธแม่มากมายเพียงนี้ นางวิ่งไป น้ำตาก็ไหลรินออกมาด้วยความระทมทุกข์ คิดไปว่านาง

ช่างมีกรรมเหลือเกิน, มีลูกชายคนหนึ่งหวังจะพึ่งพาอาศัยด้วยความสุขเมื่อแก่เฒ่า ก็พึ่งพาอาศัยไม่ได้ นางต้องอยู่อย่างทุกข์ทรมานทุกวัน ก็พอดีเบื้องหน้าของนางนั้น มีสระใหญ่ขวางหน้าอยู่ นางจึงตัดสินใจว่า กระโดดน้ำตายดีกว่า อยู่ต่อไปก็เป็นทุกข์ ลูกก็จะต้องรับบาปกรรมมากขึ้น เพราะนางเป็นแม่ ก็พอดีนางวิ่งไปถึงขอบสระ จึงเอาหม้อใส่อาหารวางลงแล้วบอกลูกว่าให้กินข้าวเสีย แม่ลาละ แล้วนางก็ทำท่าจะกระโดดลงน้ำลูกก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าโดด แม่อย่าโดด แต่สายไปเสียแล้ว ร่างของนางผู้เป็นแม่ลอยลงสู่กลางสระใหญ่จมหายไปใต้น้ำ เด็กหนุ่มเมื่อวิ่งมาถึงก็กระโดดตามลงไปหวังจะช่วยชีวิตแม่ แต่ก็สายไปเสียแล้ว ร่างของผู้เป็นแม่จมหายไปอย่างอัศจรรย์ งมเท่าไร ๆ ก็ไม่พบศพแม่ จึงขึ้นมานั่งร้องไห้ที่ขอบสระ จนกระทั่งดวงตะวันจะลับขอบฟ้า เด็กหนุ่มจึงเอาแผ่นกระดานที่เคยตีแม่อยู่เสมอ ๆ นั้นมาแกะเป็นรูปแม่ และสถานที่ตาย เวลาตาย แล้วเยาไปบูชาไว้ที่บ้านด้วยความระลึกถึงคุณของผู้บังเกิดเกล้า

เอี่ยฮู จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า อันโบราณประเพณีนั้น เขาตั้งมั่นอยู่ในกตัญญูกตเวทีอย่างมั่นคง เขาจึงมีความสุขความเจริญ อย่ากระนั้นเลย เราควรจะไปหาซื้อคนชราที่อนาถา ไร้ญาติขาดมิตรที่มีรูปร่างเหมือนแม่เอามาทำแม่ของเรา เราจะได้มีโอกาสปรนนิบัติแม่ได้อย่างเต็มที่ เราจะเลี้ยงให้เหมือนมารดาของเรา

หาซื้อแม่

เมื่อคิดดังนั้นแล้ว ก็กลับบ้านรวบรวมทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่ ออกเดินทางตระเวนไปตามสถานที่ต่าง ๆ แล้วสอดส่องดูว่า ใครมีรูปร่างเหมือนแม่บ้างเดินทางไปหลายหัวเมืองแต่ก็ไม่พบ จนกระทั่งเงินทองที่นำติดตัวไปนั้นหมด ก็ยังไม่พบผู้ที่มีรูปร่างเหมือนแม่เขาเกิดความท้อแท้ใจ ครั้นจะเดินทางกลับบ้านเดิมเงินก็หมดเสียแล้ว ไม่มีเสบียงสำหรับเดินทาง เอี่ยฮู จึงต้องลงทุนด้วยการขอทานเลี้ยงชีวิตในต่างเมือง แล้วก็เก็บหอมรอมริบ จนกระทั่งได้เงินทอง พอเป็นค่า เดินทาง เขาก็เดิน ทาง กลับบ้าน ด้วย

การขอทานมาตามลำดับ จนกระทั่งบรรลุถึงบ้านของตน เขาก็ไม่หายเศร้าโศก อุตส่าห์เดินทางไปตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายหัวเมือง เพื่อหาซื้อคนมาทำแม่ แต่ก็ไม่พบ เอียฮูตรอมใจ เศร้าโศกคิดถึงแม่อยู่เสมอ จนร่างกายผอมซูบซีดไปมาก

อยู่มาวันหนึ่ง เอียฮู นั่งอยู่หน้าบ้านคอยเฝ้าดูผู้คนที่เดินทางไปมาว่ามีใครเหมือนกับแม่เราบ้าง ก็พอดีเหลียวไปเห็นหญิงชราคนหนึ่งมาขอทาน มีรูปร่างเหมือนแม่เหลือเกิน เอียฮูดีใจรีบลุกขึ้นเดินเข้าไปหาแล้วโค้งตามธรรมเนียมจีน แล้วร้องเรียกว่า แม่จ๋า ลูกเที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีเต็ม ๆ แล้ว จนกระทั่งทรัพย์สินเงินทองที่ติดตัวไปหมด ครั้งนี้เป็นบุญของลูกที่แม่อุตส่าห์เดินทางมาหาลูกถึงบ้าน ว่าแล้วก็ก้มลงกอดเท้าคนชรานั้นไว้แน่น เหมือนกับเกรงว่านางจะเดินหนีไป

หญิงชราผู้ขอทาน จึงทำหน้าฉงนด้วยความแปลกใจว่า นี่อะไรกัน เรามิใช่เป็นมารดาของเจ้าจะมาเรียกเราเป็นแม่นั้นไม่ถูกธรรมเนียม

เอียฮู จึงเล่าให้หญิง ชรา ขอทานนั้น ได้ ทราบว่า

ตนได้ สูญเสียแม่ไป ตั้งแต่ต้น จนกระทั่ง เที่ยวตาม หาซื้อแม่มาทำแม่ ตั้งแต่ต้นจนจบ ลูกเที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีแล้ว เอียฮู ก็อ้อนวอนหญิงชราขอทานนั้นให้มาอยู่เป็นแม่ของตน

หญิงชราบอกว่า เราอยู่คนเดียวเที่ยวขอทานก็พอกินพอใช้ เราไม่อยากเป็นแม่ใคร เราอยู่คนเดียวอย่างนี้มีความสุขกว่า ทั้งเราก็เป็นคนที่มีโทสะมากเราอยู่กับใครไม่ได้ดอก

เอียฮู ก็เฝ้าอ้อนวอนอยู่อย่างนั้น จนกระทั่งหญิงชราอ่อนใจ หญิงชราจึงถามว่า เธอจะให้เราเป็นแม่ของเธอนั้น เธอจะปฏิบัติตนต่อผู้ที่เป็นแม่ของเธออย่างไรจงเล่าให้เราฟังก่อน ถ้าเราพอใจเราก็จะอยู่เป็นแม่ของเธอ

เอียฮูก็บอกว่า ถ้าคุณแม่ยินดีมาอยู่กับลูก ลูกจะมีความยินดีมาก ลูกจะปรนนิบัติคุณแม่ดุจดังมารดาผู้บังเกิดเกล้าของลูก การสิ่งใดก็จะมิให้คุณแม่ต้องร้อนใจ

หญิงชราจึงว่า การเหล่านี้เป็นธรรมเนียมอยู่แล้วที่ผู้เป็นลูกทุกคนจะต้องปฏิบัติเช่นนั้น

เงื่อนไขของผู้ที่จะรับเป็นแม่

แล้วหญิงชราก็ถามว่า "ตามธรรมดาคนแก่นั้นเมื่อถึงฤดูหนาวก็มักจะหนาวมาก เธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่างใด"

เอียฮูจึงตอบว่า "เมื่อถึงฤดูหนาว ลูกก็จะหาผ้านวมมาให้คุณแม่ห่มให้อบอุ่น และก่อไฟให้คุณแม่ผิงเวลาคุณแม่จะนอนที่นอนนั้นเย็น ลูกก็จะขึ้นนอนก่อนเพื่อให้ที่นอนอบอุ่น แล้วจึงจะเชิญให้คุณแม่ขึ้นนอนต่อไป เสร็จแล้วก็จะห่มผ้าให้คุณแม่ ปิดประตูหน้าต่างให้มิดชิด อย่าให้ลมเข้าได้ คุณแม่จึงจะไม่หนาว"

หญิงชราจึงพูดว่า "หน้าหนาวเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่ว่าเมื่อถึงฤดูร้อนเธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "เมื่อถึงฤดูร้อน ลูกก็จะนั่งพัดลมให้คุณแม่มิให้คุณแม่ร้อน แล้วหาผ้าแพรมาให้คุณแม่นุ่งห่ม เมื่อถึงวันหนึ่งก็เปลี่ยนใหม่ที่หนึ่ง แล้วลูกก็นำไปซักน้ำให้สะอาดตากแดดให้แห้ง พอถึงเวลาเย็นลูกก็เอาน้ำมาให้คุณแม่ ชำระกายแล้วเชิญแม่ไป

นั่งเล่นในที่เย็น ๆ ลม พัด ผ่าน แล้วลูก ก็เข้าไปใน ห้องนอนของแม่ ปัดกวาดที่นอนให้เรียบร้อย แล้วก็ปูผ้านอน เสร็จแล้วลูกก็มาเชิญให้คุณแม่เข้านอนในระหว่างที่คุณแม่เข้านอนลูก ก็จะคอยพัดโบก มิให้ คุณแม่ร้อนจนกว่าคุณแม่จะหลับ"

หญิงชราพูดว่า "หน้าร้อนเธอก็ปฏิบัติดีแล้วแต่เวลากลางคืนล่ะ เธอจะปฏิบัติกับคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "ธรรมดาแม่แก่แล้ว กลางคืนมักนอนไม่ค่อยหลับ ลูกก็ต้องหาผลไม้หรือของที่คุณแม่ชอบรับประทาน มาเก็บเอาไว้ เผื่อว่าคุณแม่จะหิว เมื่อตื่นขึ้นจะได้รับประทาน แล้วลูกก็จะเก็บกวาดห้องให้เรียบร้อยอย่าให้มีสิ่งกีดขวาง เพราะคุณแม่แก่แล้วตาไม่ค่อยดี เดี๋ยวจะเดินไปสดุดหกล้มได้รับอันตราย"

หญิงชราพูดว่า "กลางคืนเธอก็ปฏิบัติดีแล้วแต่เวลาเช้าเธอจะปฏิบัติกับคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "เวลาเช้าขึ้นลูกก็ต้องตื่นก่อนคุณแม่แต่เช้าตรู่ แล้วลูกก็จะเดินไปหาคุณแม่ที่เตียง

แล้วถามคุณแม่ว่า เมื่อคืนคุณแม่หลับสบายดีหรือ คุณแม่นอนต่อไปเถอะยังเช้าอยู่ ลูกจะไปต้มน้ำสำหรับให้คุณแม่ล้างหน้า และเตรียมอาหารเช้าสำหรับให้คุณแม่รับประทาน เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลูกก็มาบอกกับคุณแม่ให้ลุกขึ้นได้แล้ว ลูกก็ประคองคุณแม่ให้ลงจากเตียงนอนประคองคุณแม่ไปล้างหน้า แล้วพาคุณแม่ไปนั่งที่โต๊ะอาหาร"

หญิงชราพูดว่า "เวลาเช้าเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลากินอยู่จะปฏิบัติกับคุณแม่เธออย่างไร"

เอียยูตอบว่า "การกินอยู่ของคุณแม่นั้น ลูกก็จะหาอาหาร ที่คุณแม่ ชอบ รับประทาน มาให้ คุณแม่ รับประทานและระวังมิให้คุณแม่รับประทานอาหาร ผิดเวลา เพราะจะทำให้ลมกำเริบ"

หญิงชราพูดว่า "การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอในเรื่องอาหารการกินก็ดีแล้ว แต่เวลาคุณแม่เธอเจ็บไข้เล่าเธอจะปฏิบัติอย่างไร"

เอียยูตอบว่า "ถ้าคุณแม่เจ็บไข้ลูกก็ไม่นิ่งนอนใจ ลูกเป็นทุกข์ห่วงใยคุณแม่ และรีบไปหาหมอมา

รักษาคุณแม่ให้หายในเร็ววัน ก่อนที่คุณแม่จะทานยา ลูกก็จะชิมยาดูก่อนว่า ร้อนหรือเปล่า หรือเย็นเกินไปแล้วลูกจึงให้คุณแม่รับประทาน ถ้าคุณแม่รับประทานยาไม่หาย ลูกก็จะบนบานเทพยดาอารักษ์ให้คอยคุ้มครองคุณแม่ ช่วยขจัดปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้หายไป ถ้าคุณแม่มีอายุมาเพียงแค่นี้ ลูกก็จะขอให้เทพยดาอารักษ์มา ตัดทอนเอาอายุ ของลูก ไปต่ออายุของคุณแม่ให้ยืนยาวต่อไป"

หญิงชราพูดว่า "เธอปฏิบัติต่อแม่ของเธอในยามเจ็บไข้ก็ดีแล้ว ทีนี้เมื่อคุณแม่ของเธอตายไปแล้วล่ะเธอจะปฏิบัติอย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "ถ้าคุณแม่ตายก็เหมือนกับลูกถูกใครมาควักเอาดวงใจของลูกไป ลูกก็มีความทุกข์โศกเสียใจ ลูกคงกินไม่ได้ นอนไม่หลับเป็นแน่ ครั้นลูกคลายความเศร้าโศกไปได้บ้างแล้ว ลูกก็จะจัดการปลงศพคุณแม่ ทำบุญให้ทานอุทิศส่วนกุศลให้คุณแม่ และไว้ทุกข์ให้คุณแม่สามปีเป็นอย่างน้อย ในระหว่างไว้ทุกข์ให้คุณแม่ลูกจะไม่ทำบาป จะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ลูกจะกินเจคือกินแต่ของที่ไม่มีชีวิต แล้ว

ทำป้ายชื่อของคุณแม่ไว้บูชา เซ่นไหว้จน ตลอดชีวิต ของลูก"

หญิงชราพูดว่า การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอเมื่อ ตอน ตาย ก็ดีแล้ว และดี ทุกอย่าง ตั้งแต่ต้น มาไม่ บกพร่องแต่การที่เธอจะรับเรามาเป็นคุณแม่เธอนั้น เธอจะต้องเชื่อฟังคุณแม่ และตามใจคุณแม่ทุกอย่าง ทั้งต้องเชื่อถ้อยคำของคุณแม่ ถ้าเธอปฏิบัติได้เราก็จะอยู่กับเธอ ถ้าเธอไม่ปฏิบัติตามนี้ เราก็จะไม่อยู่เป็นคุณแม่เธอต่อไป เธอจะรับได้หรือไม่ได้"

เอี่ยฮูดีใจรับปฏิบัติตามทุกอย่าง แล้วก็รับเอาหญิงชราขอทานนั้นมาเลี้ยงเป็นแม่ของตน เอี่ยฮูปฏิบัติตามคำพูดที่ให้ไว้แก่หญิงชราทุกอย่าง โดยไม่บกพร่องเหมือนกับมารดาบังเกิดเกล้าของตน ก่อนที่เขาจะทำอะไร เอี่ยฮูจะต้องมา ปรึกษากับ คุณแม่ทุกครั้งไม่ทำไปโดยพลการ

อยู่ต่อมาถึงฤดูทำนา เอี่ยฮูก็ไปปรึกษากับคุณแม่ว่า "แม่จ๋า ถึงฤดูทำนาแล้วนะ ชาวบ้านเขาลงมือทำนากันแล้ว เพราะฝนก็ตกลงมาแผ่นดินนองไปด้วยน้ำฝน สะดวกแก่การเพาะปลูก เราควรลงมือทำนาหรือยัง"

หญิงชราผู้เป็นมารดาก็ห้ามลูกว่า "อย่าเพิ่งลงมือทำในเดือนนี้เลยลูก เราไปลงมือทำเอาเดือนเจ็ดเถอะใครเขาจะทำก็ให้เขาทำไปก่อน"

เอียฮูก็ปฏิบัติตามคำของแม่ทุกประการ ปรากฏว่า ชาวนาที่ลงมือทำเมื่อเดือนห้านั้น พอข้าวกล้าในนางอก ฝนก็แล้งทำให้ต้นข้าวเหี่ยวแห้ง ตายไปหมด พอถึงเดือนเจ็ดฝนตก เอียฮูก็ลงมือทำ เมื่อหว่านลงไปแล้ว ฝนก็ตกลงมาอยู่เสมอ ข้าวกล้าในนาก็เกิดผลเต็มที่กว่าปีก่อน ๆ ทั้งปีนั้นข้าวในนาของเอียฮูยังออกรวงแปลกอีกด้วย คือ ต้นหนึ่งมีสองรวง

สมัยนั้น เป็นสมัยที่พระเจ้าช่งเจ็ง ได้ขึ้นเสวยราชย์ใหม่ ๆ พระองค์จึงตริกตรองในพระหฤทัยประสงค์จะทอดพระเนตร ชมของที่แปลกประหลาดที่มีอยู่ภายในพระราชอาณาจักรของพระองค์ จึงมีพระบรมราชโองการให้ออกหมายประกาศไปทั่วพระราชอาณาจักรว่าถ้าราษฎรบ้านใดมีของแปลกประหลาด ขอให้ทูลเกล้าถวายทอดพระเนตร มารดาของเอียฮูจึงเรียกเอียฮูมาบอกว่า "บ้านเราปีนี้ปลูกข้าวออกต้นละสองรวง ซึ่งเป็นของแปลกประหลาดมาก ฉะนั้น

ลูกจงนำข้าวสองรวงนี้ไปทูลเกล้าถวายให้พระเจ้า ช่งเจ็ง ทอดพระเนตรเถิด"

เอียฮูก็เชื่อแม่ นำข้าวสองรวงขึ้นทูลเกล้าถวายแก่พระเจ้าช่งเจ็ง เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรแล้วก็เห็นเป็นอัศจรรย์และมีความพอพระทัยมาก จึงตรัสถามขุนนางทั้งหลายว่า "ข้าวสองรวงนี้จะดีหรือไม่" ขุนนางทั้งหลายก็กราบทูลว่า "อันต้นข้าวที่ออกเป็นสองรวงนี้ เป็นชัยมงคลมาก บ้านเมืองและไพร่ฟ้าประชาราษฎร์จะอยู่เย็นเป็นสุข"

เมื่อขุนนางทั้งหลายกราบทูลเช่นนั้น พระเจ้าช่งเจ็งก็หันพระพักตรไปถามเอียฮู ผู้เป็นเจ้าของว่า "เธอได้ประพฤติธรรมอันประเสริฐอย่างใดหรือ ข้าวในนาจึงได้ผลสมบูรณ์ออกเป็นสองรวง เป็นของแปลกประหลาดอย่างนี้"

เอียฮู จึงกราบ ทูลเล่า เรื่อง แห่ง ความ จริงที่ตนปฏิบัติอยู่ว่า ตนเองเป็นผู้ตั้งมั่นในกตัญญูต่อพ่อแม่ ครั้นต่อมาแม่ตายลง ตนก็ไปหาซื้อคนมาทำเป็นแม่ให้ทรงทราบทุกประการ

พระเจ้าช่งเจ็งมีพระทัยยินดีมาก จึงตรัสว่า คนที่มีกตัญญอย่างนี้ ถ้าแต่งตั้งให้เป็นขุนนางคงจะซื่อ

สัตย์สุจริต ยุติธรรม พระเจ้าช่งเจ๋งจึงทรงแต่งตั้งให้เอียยูเป็นขุนนางขั้นอั๋นหลิม คือ ขุนนางฝ่ายพลเรือน แล้วประทานข้าวของเงินทองเป็นจำนวนมาก เมื่อเอียยูได้รับพระราชทานเรียบร้อยแล้ว ก็ทูลลาเดินทางกลับบ้านด้วยความดีใจ และจะนำข่าวดีนี้ไปบอกให้แม่ทราบด้วย

แต่อนิจจา......เมื่อเอียยูเดินทางมาถึงบ้าน เปิดประตูบ้านเข้าไปแล้วร้องเรียกหาแม่ แต่ก็ไม่มีเสียงขานรับ เอียยูก็เที่ยวค้นหาแม่จนทั่วบ้าน แต่ก็ไม่พบแม่แม้แต่เงา ครั้นไปถามคนข้างเคียงว่า มีใครเห็นแม่เขาบ้าง คนข้างบ้านต่างก็ปฏิเสธว่า ไม่เห็นเอียยูเมื่อค้นหาแม่ไม่พบก็เสียใจร้องไห้ โศกเศร้าถึงมารดา และนึกเสียใจว่า เราคงจะกระทำผิดให้คุณแม่ต้องเสียใจ แล้วหนีเราไป แม่ไปแห่งหนตำบลใดเราก็ไม่ทราบ อย่ากระนั้นเลย เราจะต้องออกเดินทางตามหาแม่ให้พบจงได้ เอียยูก็เก็บข้าวของเงินทองใส่ถุงจนเรียบร้อยแล้ว ก็เดินออกจากบ้าน แต่พอโผล่ออกจากประตูก็พบพระเถระองค์หนึ่ง มีรูปร่างสง่างาม ผิวพรรณผุดผ่องมาก ยืนขวางประตูอยู่

พระเถระรูปนั้นถามเอียยู่ว่า "เธอจะเดินทางไปไหน" เอียยูก็ตอบว่า "กระผมจะเดินทางไปตามหามารดาของกระผมที่หายไปจากบ้าน"

พระเถระรูปนั้นจึงถามเอียยูว่า เธอจำฉันได้ไหมรู้จักฉันไหม ?

เอียยูจึงพิจารณาดูรูปร่างพระเถระ ซึ่งงดงามมาก จึงตอบไปว่า ไม่รู้จักท่าน จำท่านไม่ได้ดอก

พระเถระรูปนั้นจึงตอบว่า เรามิใช่ใครอื่นไกลที่ไหนดอก เราคือบ่อจี่ไต้สือแห่งเมืองเสฉวนนั้นเองแต่ก่อนเธอได้ทอดทิ้งมารดาของเธอ แล้วเดินทางเพื่อจะไปศึกษาวิชาอายุวัฒนะกับท่านบ่อจี่ไต้สือที่เมืองเสฉวน เราเห็นว่าเธอประพฤติผิดต่อมารดาของเธอ โดยทอดทิ้งให้มารดาอยู่บ้านคนเดียว เราจึงได้ปลอมแปลงเป็นพระเถระมาคอยเธอระหว่างทางเทศนาให้เธอเดินทางกลับบ้าน รู้จักกตัญญูกตเวทีต่อมารดาของเธอ เมื่อเธอเดินกลับมาไม่นานมารดาของเธอก็ถึงอนิจกรรมลงเธอมีความเศร้าโศกมากต้องเที่ยวตามหาคนมาทำแม่ แต่ก็ไม่ได้ จนเงิน

ทองหมดเนื้อหมดตัว จนต้องขอทานเดินทางกลับบ้าน ครั้นถึงบ้านแล้วเธอก็ยังมีความเศร้าโศกมาก จนร่างกายซูบผอมล้มเจ็บลง เราสงสารเธอ จึงได้แปลงกายมาเป็นคนแก่ให้มีรูปร่างเหมือนกับมารดาของเธอ แล้วมาขอทาน จนกระทั่งเธอพบหญิงที่ฉันแปลงกายมา และรับซื้อทำแม่ เราจึงมาอยู่กับเธอด้วย เธอก็มีความกตัญญูรู้คุณคน ซื่อสัตย์สุจริตต่อเรา เราจึงช่วยเธอให้เธอสร้างความดี จนกระทั่งได้รับความเจริญมากแล้ว ด้วยการได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนนางในราชสำนัก

เอียฮูเมื่อได้ทราบดังนั้นก็ดีใจ ก้มลงกราบพระอาจารย์ด้วยความซาบซึ้งในพระคุณของท่านอาจารย์ที่ช่วยเหลือตนให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี มีความสุขความเจริญ

พระเถระจึงสอนเอียฮูว่า เธอควรแสวงหาตัวของเธอเองดีกว่า อย่าไปแสวงหาสิ่งอื่นเลย เมื่อพบตัวเธอแล้ว เธอย่อมจะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในไม่ช้าแล้วพระเถระก็สอนกรรมฐานให้แก่เอียฮู ให้

เอี๋ยฮูปฏิบัติธรรม เพื่อทำลายอาสวะกิเลส อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้หมดไป เมื่อบอกมนต์คาถาพอสมควรแล้วก็หายวับไป

ต่อแต่นั้น เอี๋ยฮู มุ่งหน้า ปฏิบัติธรรม ตาม ที่ พระอาจารย์สั่งสอนทุกประการ ด้วยการเข้าฌานภาวนาจนกระทั่งอายุถึงแปดสิบปี ก็นั่งทำสมาธิและตายลง พอตายแล้วปรากฏว่าศพไม่เน่า พระเจ้าซ่งเจ็งทรงทราบเรื่อง จึงมีพระดำรัสสั่งให้เอารูปของเอี๋ยฮูมาปิดทองสร้างศาลบรรจุไว้ แล้วจารึกอักษรไว้เป็นสำคัญว่า

ถ้ามาตรแม้นผู้ใด ไม่มีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดา และกับผู้มีคุณทั้งหลายแล้ว ถึงจะประพฤติการสิ่งใด ก็ย่อมจะไม่สมดังความปรารถนา"

นี่เป็นนิทานจีน ที่เล่าสอน ศีลธรรม อันดีงาม มาเป็นเวลาช้านาน เราจึงสังเกตได้ว่า ชาวจีนนั้นมักถือความกตัญญูเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเขาถือว่า ถ้าเขาขาดคุณธรรมสองข้อนี้แล้ว เขาทำมาหากินไม่เจริญรุ่งเรืองได้ คนจีนจึงมีประเพณีเซ่นสรวงไหว้บรรพ

บุรุษเป็นประจำ นี้เป็นยุคที่คนจีนในประเทศจีนยังมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักแห่งใจอยู่ แต่ต่อมาในยุคนี้ลัทธิคอมมิวนิสต์เกิดขึ้น ทราบว่าลัทธินี้สอนให้คนไม่เคารพพ่อแม่ และผู้มีอุปการคุณ คุณธรรมทั้งสองนี้จึงเสื่อมไปตามลำดับ

คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ เป็นเรื่องที่อัศจรรย์มาก ข้าพเจ้าผู้เขียนเคยทดสอบธรรมข้อนี้อยู่หลายครั้ง แม้แต่ชีวิตของคนเราที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันออกไปนั้น ก็อยู่ที่คุณธรรมทั้งสองข้อนี้เอง บางคนต้องตกระกำลำบากเมื่อตอนชรา ไร้ญาติขาดมิตร พึ่งพิงลูกหลานไม่ได้เมื่อสืบประวัติคน ๆ นั้นดูแล้ว เขาบกพร่องต่อคุณธรรมทั้งสองประการคือ กตัญญูกตเวที

ส่วนบุคคลบางคน มีอนาคตรุ่งโรจน์ มีชื่อเสียงโด่งดังมีคนเคารพนับถือ สืบดูประวัติทราบว่าเขาประพฤติธรรมทั้งสองประการนี้ บางครั้งผู้ที่ประพฤติธรรมสองข้อนี้ต้องเผชิญต่ออันตราย แต่ก็รอดพ้นมาได้ คนโบราณในสมัยก่อนเชื่ออย่างมั่นคงว่า ในขณะที่กระแสจิตของคนใด กำลังนึกถึงคุณของมารดา บิดา ของครูอาจารย์ ในขณะนั้นใครมาทำอันตรายไม่ได้ เรื่องธรรมะนี้แปลกมากทีเดียว

มีท่านผู้สูงอายุผู้หนึ่งเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ในสมัยสงครามอินโดจีน มีทหารคนหนึ่งถูกเกณฑ์ไปรบ พลทหารผู้นี้มีมารดาเพียงคนเดียว ทั้งยังแก่เฒ่าด้วย มารดาของเขามีบุตรเพียงคนเดียว ครั้นเมื่อตนถูกเกณฑ์ไปรับใช้ประเทศชาติเช่นนี้ ใจหนึ่งก็ห่วงใยคุณแม่ซึ่งอยู่ทางบ้านใจหนึ่งก็คิดถึงประเทศชาติ ชีวิตในสมรภูมินั้นไม่แน่นอนเมื่อตนออกสู่สมรภูมิแล้ว จะมีโอกาสกลับมาได้เห็นหน้าแม่หรือไม่ก็ยังไม่ทราบ ถ้าเขาตายในสนามรบแม่จะอยู่กับใคร เขาครุ่นคิด คิดอยู่อย่างนี้ตลอดเวลา ด้วยความกตัญญูและกตเวที แต่ผลสุดท้ายวันเวลาที่เขาจะต้องเดินทางก็มาถึง ก่อนที่เขาจะเดินทางไปรับใช้ชาติ ได้เข้าไปกราบลาแม่ผู้บังเกิดเกล้า แม่ก็เป็นห่วงลูก สงสารลูกแต่เมื่อนึกถึงประเทศชาติศาสนาและองค์พระมหากษัตริย์แล้ว ผู้เป็นแม่จึงต้องตัดสินใจแล้วปลอบใจลูก ให้กำลังใจลูกด้วยการอวยพรให้ลูกได้แคล้วคลาดจากอันตราย ได้รับชัยชนะในสงคราม ก่อนที่ลูกจะออกเดินทางจึงขอของเป็นที่ระลึกจากผู้เป็นแม่ แต่ผู้เป็นแม่ก็ยากจนลูกจึงขอผ้าถุงที่แม่นุ่ง โพกศีรษะไปเป็นที่ระลึกในสนามรบด้วย

ในระหว่างที่ออกปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบก็ระลึกถึงคุณแม่ตลอดเวลา ขออำนาจคุณแห่งมารดาคุ้มครองป้องกันอันตราย ปรากฏว่าลูกปืนของข้าศึกไม่สามารถระคายผิวเลย เขารอดตายมาได้นี้ก็เพราะอำนาจคุณของมารดาคุ้มครอง และจิตใจของลูกผู้เต็มเปี่ยมด้วยความ กตัญญูกตเวทีนั่นเองจึงรอด พ้นจากอันตราย มาได้อย่างอัศจรรย์

ฉะนั้น ทุกคนที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองทั้งชาตินี้และชาติหน้า ก็จงปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้เถิด

ประการต้นพึงปฏิบัติธรรมเหล่านี้ ต่อมารดาบิดาเสียก่อน ด้วยการเลี้ยงดูท่าน เพราะท่านเคยเลี้ยงเรามา ช่วยเหลือกระทำกิจของท่านอย่าเฉยเมยทอดทิ้งและพยายาม รักษาวงศ์ตระกูล เอาไว้ อย่าให้ เสื่อมเสียประพฤติ ตนให้ เป็น คนดี เป็นผู้ ควรแก่การ สืบสกุลวงศ์เป็นผู้ควรรับทรัพย์มรดก เมื่อท่านทั้งสองได้ตายไปแล้วก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน คนที่ปฏิบัติต่อพ่อแม่อย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นผู้ตอบแทนคุณของมารดาบิดาอย่างหนึ่ง

ประการต่อไปก็คือ ครูอาจารย์ ทุกคนเกิดมาเป็นคนครั้งแรกไม่รู้อะไรเลย ที่เราอ่านหนังสือออก มีวิชาอาชีพอยู่อย่างนี้ ก็เพราะคุณครูอาจารย์ได้พร่ำสอนเรามาด้วยความเหนื่อยยาก ทุกคนจึงควรแสดงความเคารพคารวะด้วยการยกมือไหว้หรือคำนับ หรือยืนขึ้นต้อนรับและควรหาโอกาสไปคอยรับใช้บ้าง ช่วยเหลือคุณ ครูอาจารย์ กระทำกิจการต่าง ๆ เพื่อ สนองคุณท่าน ครั้งใดที่ครูอาจารย์แนะนำพร่ำสอน ก็จงเชื่อฟัง หาโอกาสไปปรนนิบัติท่าน จะเป็นการนวดเฟ้นให้หายปวดเมื่อยหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะพึงปฏิบัติได้แล้วก็ควร ตลอดจนการเคารพในหลักวิชาการที่ครูอาจารย์ได้สอนไว้อย่างนี้ก็จัดเป็นกตเวที คือตอบแทนคุณท่าน

คนที่จะมีกตัญญูกตเวทีคือตอบแทนคุณ แก่ผู้มีคุณนั้นก็ต่อเมื่อเขาเหล่านั้นเป็นผู้รู้คุณ เห็นคุณเสียก่อน ฉะนั้นปัญหา ที่สำคัญ ในการ ที่เรา จะสอนให้ คน ทุกคนมีธรรมทั้งสองประการนี้ เราจะต้องสอนเขาให้รู้เสียก่อน และที่ว่ารู้ในข้อนี้ หมายถึงรู้คุณไม่ใช่รู้โทษ คนที่อกตัญญูนั้น ก็เพราะเขาไม่รู้คุณและเห็นคุณก็เลยตอบ

แทนคุณไม่ได้ เรื่องของการรู้คุณจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ข้าพเจ้าจะขอยกตัวอย่างมาสักเรื่องหนึ่ง เช่นในกรณีที่บุตร มีบิดาเป็นคนไม่ดี เป็นคนขี้เหล้า เมาเช้าเมาเย็น เล่นการพนัน เป็นนักเลงเจ้าชู้ ตบตีลูกเมียให้เดือดร้อนบิดาอย่างนี้ลูกจะต้องกตัญญูด้วยไหม

เรื่องนี้ขอตอบว่า ลูกจะต้องกตัญญูและกตเวทีเพราะท่านมีคุณต่อเรา ในฐานะที่เป็นบิดา แต่เรามิได้ไปมองคุณของบิดา เราไปมองโทษของบิดาที่ท่านประพฤติตนไม่ดีเราก็เลยกลายเป็นคน อกตัญญูเพราะไปเอาโทษของท่านเพียงเล็กน้อย มาทำลายพระคุณอันมากมายของท่านเสีย ฉะนั้นผู้ที่จะปฏิบัติธรรมสองข้อนี้จะต้องเป็นคนดูคุณของคนที่มีคุณอย่างเดียว อย่าไปดูโทษเป็นอันขาด มิฉะนั้นโทษอันเล็กน้อยนั้นจะปิดบังพระคุณของผู้อื่นจนเรามองไม่เห็น

สิ่งที่มีคุณต่อเรา ที่นอกเหนือไปจากมารดาบิดาและอาจารย์ ก็มีประเทศชาติ พระพุทธศาสนาองค์พระมหากษัตริย์ ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณแก่ชาติ ด้วยการรับใช้ชาติ ป้องกันชาติของเราให้ดำรงความเป็นไทยอย่างนี้ตลอดไป

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระศาสนา ด้วยการทำนุบำรุง ด้วยการศึกษา ด้วยการปฏิบัติตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระมหากษัตริย์อันเป็นพระประมุขของชาติ ด้วยการจงรักภักดี

คนใดที่มีคุณธรรมเหล่านี้โดยสมบูรณ์ คนนั้นท่านกล่าวว่า เป็นคนดี ดังนี้

พิมพ์ที่ ร.พ. อักษรสัมพันธ์ หน้าวัดราชบพิธ
นายประยูร พิศนาคะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2512

